

DİL NEDİR? DİL KÜLTÜR İLİSKİSİ

1 - Dilin Tanımı

Dilin Özellikleri:

1. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtır.
2. Dil, seslerden oluşmuş bir sistemdir. Anlaşabilmek için seslerin birleşiminden meydana gelen hecelerle anlamlı veya görevli ses birlikleri dediğimiz kelimeleri oluştururuz. **Dilin en küçük birim sestir.**
3. Dil, toplumsal gelişmelere paralel olarak zenginleşen veya yoksullanan **canlı** ve **sosyal** bir varlıktır.
4. Dil, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemidir. Bir sözcüğün neden o sözcük olduğunun (mesela el neden 'el' dir) bilinmemesine **nedensizlik ilkesi** denir.
5. Dil, düşüncenin aracıdır.
6. Dilin kendi kuralları vardır. Bunlar kolayca değişmez.
7. Dil, **sosyal** bir kurumdur. Dil, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan bir araç olması bakımından sosyal (toplumsal) bir yönü sahiptir.
8. Dil, toplulukları millet yapan en önemli öğelerden biridir.
9. Dil, **kültürün** aynası ve aktaricisidir.
10. Dil, **dogal** bir araçtır.

2 - Dilin Birey Ve Toplum İçin Önemi

Dil, onu konuşan toplumun kültürünün, dünya görüşünün yansıtıcısıdır.

1- Kültürün Tanımı ve Özellikleri

Kültür bir milletin yaşamış tarzı, maddi ve manevi yönlerini içine alan değerler topluluğudur. Bir milletin dili, dini, gelenek ve görenekleri, sanat eserleri kültürün başta gelen öğeleridir.

2 - Kültürün Özellikleri

1. Kültür, **canlı** ve **dogal** bir varlıktır.
2. Kültür, toplumun ortak malıdır.
3. Kültür, **özgün** ve **milli** bir kişilik yapısına sahiptir. **Kültür millî ise medeniyet milletlerarasıdır.**
4. Bir kültürün özü değişmez. Değişirse o millettten eser kalmaz.
5. Kültür, tarihidir ve süreklilik vasfı taşır.
6. Kültür, toplumu birleştirir.

3 - Dil-Kültür İlişkisi

4 - Dil-Kültür İlişkisinin Toplumsal Anlamı

Dil, kültürün en önemli parçasıdır.

DILIN TURLERI

Ana Dili

Kisinin toplumda edindigi ilk dildir.

Ana Dil

Dil ve lehcelerin kok bakımından birleştikleri dildir. Diğer dillerin veya lehcelerin turedigi dildir.

Altayca, bütün Türk dilleri için; Latince, Roman dilleri için ana dildir.

Ortak Dil(Standart Dil)

Bir ülkede **hakim duruma geçen** dildir. Yönetim ve kültür merkezlerinin ağızı üzerine kurulur.(İstanbul gibi)

Konusma Dili ve Yazı Dili

Konusma dili lehçe ve ağızlara ayrılabilirdiği halde, yazı dili ayrılmaz bu yönüyle **toparlayıcı**, birleştirici bir özellik taşıır.

Agiz Ve Lehce

Agiz, bir lehcenin veya dilin söyleyiş özelliklerine göre oluşan kollarıdır. Agizle yalnızca **konusma** dili ile ilgilidir.

Lehçe, ayrılıklar nedeniyle dilin ses yapısı, şekil yapısı ve söz varlığı bakımından ayrılmış dillerdir.

Türkçenin **uzak** lehceleri **Yakut** ve **Cuvas**. Metinlerle takip edilebilecek dönemlerde ayrılmış; Azeri, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Gagavuz **yakın** lehceleri kabul edilir.

Geniş bir coğrafyada yaşayan Türkçe birçok lehçelere ayrılmıştır: Bunlardan **Batı Türkçesi** (Oğuz-Türkmen Grubu) Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi şeklinde bölümlere ayrılırken **Kuzey-Batı** Türkçesi ve **Doğu** Türkçesi de Türkçenin diğer lehçeleri olarak sınıflandırılır.

Lehçelerle alakalı sözlükler:

- "Türk Lehçeler Sözlüğü" - W. Radloff
- "Büyük Türk Lügati" - Hüseyin Kazım
- "Divanu Lügati Türk" - Kasgarlı Mahmut

Özel Dil(Grup Dili)

Argo-Jargon

Argo, alt sinif tarafından kullanilir.

Jargon, ayni meslek ya da toplulukati insanların ortak dilden ayri olarak kullandiklari ozel dil veya soz dagarcigidir.

- Kultur Dili : Kultur etkinliklerinde, kurallara ozen gosterilen dil.
- Yapay Dil : Ozel olarak olusuturulan dil. Ornegin : Esperanto, Ido, Oksidental, Volapuk
- Uygarlik Dili : Bir uygarligin, kulturun yayilmasina aracilik eden, diger dilleri etkileyen gelismis dil.
- Resmi Dil : Bir ulkede yasayla kabul edilen dil.
- Bilim Dili : Bilimsel yapitlarda kullanılan dildir.
- Dogal Dil : İnsan diline ozgu sesli bildirisim araci.
- Yasayan Dil : Gunumuzde konusulan ve yazilan dil.
- Olu Dil : Bugun toplulukca konusulmayan ve varligi belgelerce saptanan dil. Ornegin Latince, Sanskritce, Hititce.

DILLERIN DOGUSU - TURK DILININ DUNYA DILLERI ARASINDAKI YERI

Dillerin Dogusu

A. Yansima(Taklit Gorusu)

Doga olaylarini ve hayvanlari taklit ederek dil baslamistir.

B. Unlemleri Temel Alan Gorus

İnsanlar çeşitli durumlar karşısında, ruh ve bedenle ilgili duygularının etkisiyle hayret veya hayranlık ifade eden sesler çıkarırlar. Dilin bunlar gibi unlemlerden dile donustugunu savunur.

C. Is Kurami

Is gorurken kordinasyon amaclı cikarilan "hop" sesi gibi seslerden dilin ortaya ciktigini savunur.

D. Gunes Dil Teorisi

Turk Dilinin Dunya Dilleri Arasindaki Yeri

1. Yeryuzunde Diller

2. Dil Siniflamalari

Yapi Bakimindan

1. Tek Heceli Diller : Cince, Tibetce, Vietnamca
2. Eklemeli Diller : Turkce, Mogolca, Mancuca, Tunguzca, Macarca, Fince,

Samoyetce, Japonca, Korece

3. Cekimli Diller : Arapca, Ingilizce, Almanca

Koken(Kaynak) Bakimindan

1. Hint-Avrupa Dil Ailesi

- Avrupa Kolu

- Germen Dilleri : Almanca, Felemenkce, Ingilizce Iskandinav
- Roman Dilleri : **Latince**, Fransizce, Ispanyolca, Portekizce...
- Slav(Slav) Dilleri : Rusca, Bulgarca, Sirpca, Lehce, Slovakca
- Diger : Yunanca, Arnavutca, Keltce

- Asya Kolu

- Hint-Iran Dilleri : Hintce, Farsca ve Ermenice

2. Hami-Sami Dilleri : Hz. Nuh'un Ogullari-> Arapca, Ibranice, Aramca, Libya Berber Dilleri, Akadca

3. Bantu Dil Ailesi : Orta ve Guney Afrika

4. Cin-Tibet : Cin ve Tibet dilleri

5. Kafkas Dilleri : Gurcu, Abhad-Cerkez, Lezgi-Cecen

6. Ural Dilleri Ailesi : Fince, Macarca, Samoyetce, Ugorca

7. Altay Dilleri Ailesi : Turkce, Mogolca, Mancuca, Tunguzca, Japonca, Korece

Altay Dillerinin Ortak Ozellikleri

1. Sondan eklemeli dillerdir. Kok ve govdeleri sabittir.
2. Ses uyumu bulunur.
3. Kelimelerde cinsiyet ayrimi yoktur.
4. Iyelik ekleri kullanilir.
5. On ek yerine son ek kullanilir.
6. Sifatlar isimlerden once gelir.
7. Sayi sozlerinden sonra cokluk eki gelmez.(bes elma)
8. Karsilastirma -den eki kullanilarak yapilir.
9. Olumsuz hareket icin ayri bir fil vardır.
10. Soru eki bulunur.
11. Belirtme edatlari yoktur.(the, el gibi)

Turkce'nin Diger Dillerle Etkilesimi

TURK DILI 1

Turkcenin Tarihi Donemleri

1 - Altay Dil Birliği Donemi

Turkce'nin diger altay dillerinden(Mogolca, Mancuca, Tunguzca, Korece, Japonca) henuz ayrilmadigi karanlik bir donemdir.

2 - En Eski Turkce Donemi

Ana altay dilinden Turkce'nin ayrildigi ilk donemdir.

3 - İlk Turkce Donemi

- Hun, Avar, Hazar, Bulgar dillerinin Turkce'den henuz ayrilmadigi donem olarak gosterilir.
- Bu ilk uc donem varsayimsaldir.
- Bu donemlere ait yazili belge yoktur.
- İlk yazili belgeler Eski Turkce Donemi ile baslar.

4 - Eski Turkce Donemi

- **Gokturk** Donemi'nden itibaren yazili metinlerle ve gelismesi 13. yuzyila kadar tek yazi dili halinde surduren Turkcedir.
- **Gokturk**, **Uygur** ve **Karahanli** olarak uce ayrilir.

4a - Gokturk(Kokturk) Donemi

- Bengu taslarin en meshurlari **Kul Tigin**, **Bilge Kagan**, **Tonyukuk** adina diktirilen ve **Gokturk Yazitlari**(Orhun Abideleri) adiyla bilinenleridir.
- **Gokturk Alfabeti** ile taslar uzerine yazilmistir.
- **Orhun Abideleri** Turkcenin **ilk yazili** belgeleri sayilmaktadir.

4b - Uygur Donemi

- Gokturk devleti yikildiktan sonra ortaya cikmislerdir.
- Yeni bir din olarak Budizm'i benimsemislerdir. **Mani-Brahmi** ve **Uygur yazisi** ile Tas, **kagit** ve kutuk uzerine yazilmis cesitli eserler birakmislerdir.
- **Sekiz Yukmek**(Sekiz Yigin) : Cinceden cevrilmistir.
- **Altun Yaruk**(Altin Isik) : Singku Seli Tutung cinceden cevirilen en hacimli eserdir.
- **Irak Bitig**(Fal Kitabı) : Gokturk yazisiyla yazilmis fal kitabidir.
- **Kalyankara ve Papamkara Hikayesi**

4c - Karahanli Donemi

Baslica eserler sunlardir:

- **Kutadgu Bilig**(Mutluluk Bilgisi) : Yusuf Has Hacib devlet ile ilgili. Islamligin etkisindeki ilk urun.
- **Divanu Lugatit Turk**(Turk Dillerinin Divani) : Kasgarli Mahmut, ilk sozluk ve dil bilgisi kitabidir.
- **Atabetul Hakayik**(Gerceklerin Esigi) : Edip Ahmet Yukneki.
- Divani Hikmet : Hoca Ahmet Yesevi'nin ogrencileri tarafından toplanmis siirleridir.
- Arap temelli alfabe ile yazmislerdir.

5 - Orta Turkce Donemi

- Harezmi Turkcesi.
- Oguz ve Kipcak lehcelerinden etkilenmistir.
- En iyi temsil eden eser **Keremli Mahmut** tarafından yazilan **Nehcül-Feradis**'tir(Cennetlerin Acik Yolu)

6 - Yeni Turkce Donemi

- İki yazı dili.
- Cagatay Turkcesi
- Anadolu Selcuklulari ile birlikte Oguz Agzi(Bati Turkcesi) yazı dili.

6.1 - Kuzey-Dogu Turkcesi

- Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi olarak iki kolda gelişmesini sürdürmüştür.

1a - Kuzey Turkcesi

- Kipçak ve Tatar turkcesi
- Kazan Tatarlarının, Kirgizlerin ve Kazaklar en onde gelen kollarıdır.(Hepsi K ile başlıyor)
- **İlk Latin harfleri** ile yazılmış **Kodex Kumanikus** yazılmıştır.

1b - Dogu Turkcesi

- Harezm-Kipçak Turkcesinin devamıdır.
- Cagatayca olarak da bilinir.
- Sekkakî, Lütî, Gedâî, **Ali Şir Nevâyî**, Hüseyin Baykara, Şiban Han, Muhammed Salih, Babür Han, Ebu'l-Gazi Bahadır Han tarafından temsil edilir.
- Önemli eserler şunlardır:
  - Ali Sir Nevayi, **Muhakemetul Lugateyn**(İki Dilin Karşılaştırılması): Turkcenin Farsçaya üstünlüğünü savunmuştur.
  - Babur Sah, **Vekayi** (Baburname): Hatıratır
  - Ebu'l-Gazi Bahadır Han,**Secerei Turki ve Secerei Terakime**

6.2 Bati Turkcesi

- Türkiye , Gagavuz, Azerbaycan ve Turkmen Turkcesidir.
- Oguz lehcesine dayanır. Oguz grubu olarak da bilinir.

Turkiye Turkcesi

- Kendi içinde 3 doneme ayrılır.

1 - Eski Anadolu Turkcesi

Bu dönemin önemli eserleri ve şahsiyetleri olarak **Âşık Paşa** 'nın **Garipname**, **Şeyyad Hamza** 'nın **Destan-ı Yusuf**, **İskendername**, **Işıkname** gibi eserleriyle **Süleyman Çelebi** 'nin günümüzde de okunan **Mevlid** 'ini, yine ilk kez bu dönemde yazıya geçirildiği düşünülen Dede Korkut Kitabı'nı sayabiliriz.

Yunus Emre, Köroğlu, Karacaoğlu, Âşık Ömer, Pir Sultan Abdal gibi ozanlar vardır.

2 - Osmanli Turkcesi

Osmanlı Türkçesini kültür, sanat ve edebiyat dili hâline getiren altı büyük şair şunlardır: **Fuzuli**, **Baki**, **Nef'i**, **Nabi**, **Nedim** ve **Şeyh Galip** 'tir.

3 - Gunumuz Turkiye Turkcesi

Turklerin Kullandigi Onemli Alfabeler

1 - Gokturk Alfabesi

2 - Uygur Alfabesi

Sogd alfabesinin bir turevidir.

Karahanlı Türkçesi ile yazılmış Kutadgu Bilig, Atabetü'l-Hakâyık gibi eserlerin Arap alfabesiyle yazılan nüshalarının yanında, Uygur alfabesiyle yazılan nüshaları da bulunmaktadır.

3 - Arap Alfabesi

4 - Latin Alfabesi

1 Kasım 1928 tarihinde resmî olarak kabul edilmiştir.

5 - Kiril Alfabesi

Sovyet Birliğinin degisik bolgelerinde yasan Turkler arasinda kullanilmaya baslanmistir.

TURK DILI 1

Yazarları arasında **Halit Ziya**'nın da bulunduğu ve İzmir'de çıkan Hizmet gazetesinde, ayrı bir bölümde yeni bir yazım (imla) anlayışı denenmiştir.

Osmanlı zamanında farklı alfabeler için denemeler olmuştur ancak başarısızdır.

Anadolu'da XX. yüzyıla dek Türkçe halkın dili, Osmanlıca sarayın ve aydınların dili olarak yaşadı.

Ulusal bilincin uyanması, halka doğru yönelme atılımları, "**Türkçenin sadeleşmesi**" eylemine uygun koşulların hazırlanmasında önemli bir etken oldu. İşte bu koşullarda **Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem, Âkil Koyuncu** gibi yazarların başlattığı 16 **sadeleşme** eylemi başarıya ulaştı

Yeni Lisan Hareketi

- **Omer Seyfettin** ve arkadaşlarının (**Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem, Âkil Koyuncu**) başlattığı **yeni lisan** hareketi millileşmenin ve sadeleşmenin başlangıcı olarak kabul edilir.

Cumhuriyet Doneminde Calismalar

- 1 Kasım 1928 tarihinde Arap harflerinin yerine, Latin kökenli yeni Türk

harfleri **kabul edildi**.

- 3 Kasım 1928'de **yururluge girdi**.
- Arap alfabesi Türkçenin ses özelliklerine uygun değildir. Çünkü Türkçe ünlüleri bol bir dildir oysa Arap alfabesinde ünlüler gösterilmez. Ünlüler yerine harekeler kullanılır.
- **Nurullah Ataç** yeni Türkçenin gelişmesinde çok katkıda bulunmuştur.
- **TDK 12 Temmuz 1932**'de kurulmuştur.
- **26 Eylül Türk Dil Bayramıdır**. İlk TDK **kongresi**.